

FØLELSER (#3-4/2021)

Skyld, skam, glede, tristhet, kjærlighet, redsel, sinne. Følelsene kommer i mange forskjellige former. Men hva innebærer det egentlig å føle noe, og hvordan kan et overskudd eller en mangel på følelser påvirke oss, positivt som negativt? I hvilke sammenhenger er spesifikke følelser berettigede, nødvendige eller til og med påkrevde, og i hvilke situasjoner er de fullstendig uønskede, nytteløse og malplasserte? Hvilken rolle spiller følelser for våre verdier og moralske oppfatninger? Gir følelsene oss en unik tilgang til moralske innsikter, slik enkelte hevder?

Hvorvidt følelser og fornuft står i opposisjon til hverandre, er en eldgammel filosofisk debatt, hvor sistnevnte gjerne gis forrang; følelsene blir enten betraktet som usikre og inadequate kilder til viten, eller partiske (subjektive) innlegg som forkludrer intellektets søken etter objektiv sannhet. Men er følelsene virkelig til hinder for vår kunnskapsoppnåelse, eller er snarere denne innarbeidete motsetningen en falsk dikotomi, slik Max Scheler, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre og Martha Nussbaum på ulikt vis har argumentert for? Er dette et enten-eller-spørsmål, eller gjelder også her den gylne middelvei?

Det sies gjerne at filosofien er den kontemplative vitenskapen *par excellence*. Vi tror imidlertid at å overse følelsenes betydning for ulike erkjennelsesprosesser og praktisk-moralske deliberasjoner, arter seg som en neglisjering av sentrale aspekter ved våre liv. I det foreliggende nummeret av *Filosofisk supplement* har vi derfor satt oss fore å undersøke følelsenes vesen og funksjon.

Jenny Hjertaas Ljønes skriver om forbindelsen mellom musikk og følelser i artikkelen «Emotional Listening». Ljønes analyserer og kritiserer den formalistiske posisjonen og lyttepraksisen forsvart av musikkviteren og filosofen Peter Kivy, som i grove trekk går ut på at musikk kan bevege oss, men ikke vekke primærfølelser å la sinne, tristhet eller glede i oss. Ljønes argumenterer derimot for at emosjonelle reaksjoner på musikalske verk gjør lytteopplevelsen kvalitativt rikere og forståelsen av verket dypere.

Charlotte Ekroll har beskjeftiget seg med stoikernes følelsesteori i artikkelen «Forstyrrende følelser, rasjonelle reaksjoner». Ekroll adresserer flere av de mest utbredte kritikkene mot stoikernes syn på forholdet mellom følelser og fornuft, deriblant at det ikke er mulig eller ønskelig å leve i tråd med den stoiske følelselære. Videre appliserer hun stoikernes teorier på konkrete enkeltfølelser, som for eksempel sorg og bekymring.

I artikkelen «Den døende, grønne flammen i ulvens øyne» går Sindre Brennhagen filosofihistorisk til verks for å undersøke måten den direkte erfaringen har blitt devaluert og skjøvet til side i den vestlige metafysikkens tradisjon. Gjennom en tolkning av Aldo Leopolds refleksjoner over sitt møte med en skadeskutt ulv, forsøker Brennhagen å fremvise den filosofiske så vel som psykologiske viktigheten av naturerfaringer, gode som vonde.

Johne Eide skriver også om stoikerne, dog med fokus på måten alt fra små vaner og enkeltroller (i familien, på jobb, på fritiden) til store samfunnsinstitusjoner gir oss bestemte oppgaver, konkrete arbeidsoppgaver med ulike standarder, som fordrer at vi temmer – domestiserer – følelsene våre, altså bruker fornuften til å fortolke og forstå våre spontane reaksjoner med henblikk på å takle dem og leve med dem.

Erik Løvhaugen undersøker historiske, filologiske og generelt metodologiske utfordringer ved å prøve utlede en enhetlig følelsesteori fra Aristoteles' verker. Mer spesifikt ser Løvhaugen på måten følelser defineres i *Retorikken* og hvorvidt denne definisjonen kan sies å være allmenngyldig på tvers av fagfelt, eller om den kun gjelder innenfor talekunstens domene. Deretter ser Løvhaugen hvordan én konkret enkeltemosjon, sinne, forstås hos Aristoteles, og hva dette sier mer grunnleggende om Aristoteles' tanker om følelser.

Artikkelen «Om skam» har riktignok en ganske avslørende tittel, dog det må understrekes at den som forventer en analyse av en viss populær TV-serie som gikk på NRK for noen år tilbake, dessverre har anskaffet seg feil tidskrift. Spøk til side: I teksten ser Harald Langslet Kavli på Aristoteles og Epiktets ulike betraktninger om skammens opphav for vår moralske utvikling. Felles for Aristoteles og Epiktet synes å være tanken om at skam ikke er en entydig negativ følelse, men snarere at den kan være nødvendig og konstruktiv for vårt moralske handlingsliv.

Sindre Brennhagen utforsker vårt fortidige og nåtidige forhold til husdyr, måten vi betrakter og behandler dem, i teksten «Systemisk ufølsomhet». Brennhagen gir en utlegning av veterinæren Bergljot Børresens begrep om «jegerufølsomhet», før han reflekterer over hvordan dette såkalte ur-instinktet fremdeles kommer til uttrykk og er operativt den dag i dag, dog i en annen – videreutviklet, høyteknologisk, mediert – versjon. Brennhagen drøfter også de moralske implikasjonene av det masseindustrielle husdyr-

holdet, samt den moralske kritikkens vilkår i vår tid.

I den nye spalten «Fra arkivet» løfter vi frem temarelevante artikler fra tidligere utgaver. Denne gangen republiserer vi teksten «Følelser, kreativitet og vilje», skrevet av daværende masterstudent i filosofi (nå doktorgradsstipendiat i arabisk litteratur) Ingrid Austveg Evans, trykket i nummeret «Adferd» (#1/2007). I artikkelen fokuserer Evans på den portugisisk-amerikanske nevroviteren Antonio Damasio forskning på følelsenes innflytelse på kognisjon og beslutningstaken. Evans kontrasterer Damasio betraktninger om følelser med blant annet Kant, som hevdet at følelsene har en korruperende innflytelse på fornuften og dermed hemmer utøvelsen av den genuint frie vilje, altså legger hindringer i veien for det rasjonelt selvlovgivende og autonome individ.

Vi har gledet oss til å trykke et lengre utdrag fra filosof og forfatter Knut Saanums nye bok *Antikken på trikken*, utgitt på forlaget Vigmostad & Bjørke. Boken er ment å være en lettfattelig og underholdende introduksjon til antikkens sentrale skikkelser, med kapitler hvis lengde gjør at man kan pløye seg igjennom ett eller to på en trikketur. Vi trykker her et utdrag om hellenismens filosofer.

Harald Langslet Kavli har skrevet en kort omtale av Saanums bok, hvor han drøfter styrker og svakheter ved formatet, den filosofihistoriske fremstillingen og kildebruket. Kavli konkluderer med at boken er å anbefale til den helt ferske filosofileser så vel som den mer erfarne.

Mikkel Bergvall Henmo har omtalt Iris Murdochs *Det godes suverenitet*, den første norske oversettelsen av den britiske filosofens tekster. I Murdochs filosofi ser Henmo en forbilledlig faglig rekkevidde, og Murdoch er ifølge ham en filosof fortjener å bli mer diskutert enn hun har blitt hittil. Det noe ufunderte argumentet hennes for at mennesket er grunnleggende sett egoistisk byr imidlertid på visse inkonsistenser i henhold til hennes overordnede prosjekt.

Jonas Bakkeli Eides bokessay «Intellectronics, redux» tar for seg historikeren og filosofen Philip Mirowski og økonomen Edward Nik-Kahs bok *The Knowledge We Have Lost in Information* (2017). Eide hevder boken utgjør et viktig bidrag til debatten om forholdet mellom informasjonsvitenskapene og markedet, men påpeker også visse formmessige svakheter ved den.

Til spalten «Fra forskningsfronten» har Christel Fricke, professor i filosofi ved UiO, bidratt med en artikkel om moralsk sentimentalisme. Til forskjell fra velkjente moralfilosofiske retninger som deontologi, utilitarisme og dydsetikk, fokuserer ikke den moralske sentimentalismen på ufravikelige etiske prinsipper, regler, kalkyler eller ak-

tørens moralske karakter, men snarere på ulike former for moralpsykologi. Fricke er særlig opptatt av den skotske opplysningstenkeren Adam Smiths moralfilosofi, som – til forskjell fra tidligere moralske sentimentalister – undersøker samspillet mellom de ulike partene i moralsk relevante hendelser. Fricke mener etiske teorier burde bestrebe seg på å forstå opphavet til vår naturlige moralske interesse for andre menneskers sårbarhet og deres moralske rett til å ikke bli skadet. Det er følgelig offeret, ikke den skadevoldende aktøren, som etikken burde ta utgangspunkt i.

Harald Langslet Kavli har oversatt et utdrag fra den greske historikeren og filosofen Plutarks (ca. 45–125) verk *Moralia*. «Consolatio ad Uxorem» er et brev Plutark skrev til sin kone etter å ha mottatt nyheten om at deres to år gamle datter Timoxena hadde gått bort. I brevet reflekterer Plutark over livet, døden og de fysiske og psykiske reaksjonene som oppstår i en sorgprosess. Et relevant sitat fra teksten lyder: «Sjelens smerte bør hjelpes ved at kroppen styrkes. Sorgen svekkes og løsnes når kroppen er i ro, slik som bølger roer seg i godt vær».

Som alltid inneholder bladet et utdrag fra Den leksikryptiske encyklopedi, denne gangen om den tyske filosofen Max Scheler, som arbeidet særlig med fenomenologi og filosofisk antropologi.

I tillegg finner man mesterbrev fra to nyutdannede filosofer, henholdsvis Sindre Brennhagen og Julianne Sørflaten Grovehagen, hvis respektive masteroppgaver begge omhandler naturfilosofiske temaer.

Bakerst i bladet er det en quiz for spørrende og besvarende sjeler, informasjon om forrige nummer og utlysning til neste nummer, «Frihet» (#5/2021).

God lesning!

Sindre Brennhagen
& Sjur Sandvik Strøm
redaktører